

SLOVENSKI DIPLOMATI V ZAČETNIH LETIH JUGOSLOVANSKEGA
STALNEGA PREDSTAVNIŠTVA PRI OZN*Andrej RAHTEN*

Znanstveno-raziskovalno središče Univerze na Primorskem, Garibaldijeva 1, 6000 Koper, Slovenija
 Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije in znanosti, Novi trg 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
 Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenija
 andrej.rahten@zrc-sazu.si

IZVLEČEK

V prispevku je predstavljena vzpostavitev stalnega predstavništva Federativne ljudske republike Jugoslavije pri Organizaciji združenih narodov v New Yorku. Poseben poudarek je na delovanju Staneta Krašovca in Jože Vilfana. Poleg protokolarno-diplomatskih dejavnosti so predstavljene tudi opredelitve jugoslovanske diplomacije do glavnih mednarodnih problemov v začetku hladnovojne dobe. Raziskava temelji predvsem na gradivu Arhiva Jugoslavije, Arhiva Slovenske akademije znanosti in umetnosti ter Arhiva Republike Slovenije, kjer se hrani tudi zapuščina Vilfanove družine.

Ključne besede: Federativna ljudska republika Jugoslavija, Organizacija združenih narodov, Varnostni svet, Stane Krašovec, Joža Vilfan, multilateralna diplomacija

I DIPLOMATICI SLOVENI NEI PRIMI ANNI DELLA RAPPRESENTANZA
PERMANENTE JUGOSLAVA PRESSO L'ONU

SINTESI

Nell'articolo viene presentata l'istituzione della rappresentanza permanente della Repubblica Federativa Popolare di Jugoslavia presso l'Organizzazione delle Nazioni Unite a New York. Particolare attenzione è rivolta all'operato di Stane Krašovec e Joža Vilfan. Oltre alle attività diplomatiche di protocollo vengono presentate le linee guida della diplomazia jugoslava in merito ai grandi problemi internazionali nel primo periodo della guerra fredda. Il saggio si basa principalmente su materiali dell'Archivio della Jugoslavia, dell'Archivio dell'Accademia Slovena delle Scienze e delle Arti, e dell'Archivio della Repubblica di Slovenia, dove sono conservate le carte della famiglia Vilfan.

Parole chiave: Repubblica Federativa Popolare di Jugoslavia, Organizzazione delle Nazioni Unite, Consiglio di Sicurezza, Stane Krašovec, Joža Vilfan, diplomazia multilaterale

UVOD

Opirajoč se na tradicijo še iz časov jugoslovanske kraljevine (ko so med drugim delovali Ivan Perne, Vladimir Miselj in Vladimir Rybář), so Slovenci tudi v diplomatskem aparatu nove Jugoslavije ohranili sloves ekspertov za multilateralno diplomacijo. Res je bila Organizacija združenih narodov (OZN) eno tistih diplomatskih področij, kjer je maršal Josip Broz Tito Slovincem najbolj zaupal. Kar pet Slovencev je namreč opravljalo funkcijo jugoslovanskega stalnega predstavnika na misiji pri OZN v New Yorku: Joža Vilfan, Aleš Bebler, Jože Brilej, Anton Vratuša in Ignac Golob. Njihovo izvedenstvo je bilo zelo pomembno za celotno delovanje jugoslovanskega diplomatskega aparata, saj je bila po besedah Ernesta Petriča prav ta organizacija »tudi med blokovsko delitvijo sveta najpomembnejši forum mednarodnega in tudi medblokovskega dialoga in izjemno pomemben dejavnik pri ohranjanju miru v desetletju, ko je nad človeštvom visel Damoklejev meč jedrske apokalipse« (Petrič, 2002, 34).

Na pomembno vlogo Slovencev v zgodnji dobi OZN je na kratko opozoril že Rudi Čačinovič (1994, 129). V tem prispevku bo prikazano predvsem delovanje dveh slovenskih diplomatov, ki sta imela pomembno vlogo v jugoslovanski diplomaciji v novonastali OZN v drugi polovici štiridesetih let. Gre najprej za ekonomista Staneta Krašovca, enega od jugoslovanskih udeležencev konference v San Franciscu pomladi 1945, nato pa do imenovanja stalnega predstavnika akterja pri vzpostavitvi stalnega predstavništva Federativne ljudske republike Jugoslavije (FLRJ) v New Yorku. Krašovčeva diplomatska vloga je danes v precejšnji meri pozabljena, tudi njegovi redki biografi so se večinoma omejevali zgolj na njegovo politično in ekonomsko-teoretsko delo, zlasti na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani (Puhar, 1975; Adamič, 1985; Lavrač, 1991, 179). V literaturi pa je nekoliko bolje obdelano diplomatsko življenje Jože Vilfana, ki je bil v letih 1947–1949 prvi stalni predstavnik FLRJ pri OZN, čeprav se sistematičnih raziskav diplomatskega dela njegove zapuščine v Arhivu Republike Slovenije ni lotil še nihče (Troha, 2005; Stanovnik, 2009). Tudi v spominih, ki so izšli ob njegovi sedemdesetletnici, ne zasledimo pomembnejših informacij o njegovem delu v New Yorku (Vilfan, 1978).

Dr. Stane Krašovec (1905–1991) je bil po izobrazbi ekonomist. Rodil se je 14. julija 1905 v Begunjah na Gorenjskem, klasično gimnazijo pa končal leta 1923 v Ljubljani. Iz ekonomije je diplomiral leta 1928 na Visoki ekonomsko-komercialni šoli v Zagrebu. Po vrnitvi v Slovenijo je služboval pri zasebnih podjetjih kot komercialni korespondent, referent za propagando, statistiko, uvozne in izvozne posle ter kot sekretar tovarne. Od leta 1924 je bil član Komunistične partije. Kot ekonomist se je posvečal zlasti vprašanju kmetov-delavcev. Poleg številnih brošur in razprav o mednarodnih problemih v reviji *Književnost* se je v tridesetih letih 20. stoletja lotil prevajanja Marxovega *Kapitala*. S tem je postavil temelje marksističnemu izrazoslovju na Slovenskem, leta 1933 pa je nato prevod tudi izšel, preveden po Borchardtovi izdaji. Tri leta kasneje so Krašovca po *Zakonu o zaščiti države* strpali v zapor v Sremski Mitrovici, kjer je ostal zaprt do leta 1940.¹ Očitno se je v tem času, kot piše njegov biograf Ivan Lavrač, »zaradi miselne neodvisnosti«

1 ASAZU, Osebna mapa Staneta Krašovca.

razšel s partijskim vodstvom (Lavrač, 1991, 179). A po izbruhu vojne se je znova znašel med nekdanjimi tovariši, se udeležil Zbora odposlancev slovenskega naroda v Kočevju in na Visu oz. v Beogradu pričakal osvoboditev kot sekretar zvezne komisije za gospodarsko obnovo. S tega mesta pa je sledil poziv, da se pridruži prizadevanjem jugoslovanske diplomacije za mednarodno uveljavitev. Kot je ob Krašovčevi sedemdesetletnici ugotavljala Alenka Puhar, je bila njegova posebna strast učenje tujih jezikov. Poleg svetovnih se je tako učil tudi manj znanih, kot je etiopska ahmerščina, do sedemdesetega rojstnega dne pa se je menda naučil tudi portugalsčine in skandinavskih jezikov (Puhar, 1975). Vsekakor strast, ki jo je lahko dodobra izkoristil tudi v New Yorku.

Že od malih nog pa se je v več jezikih znal izražati tudi dr. Joža Vilfan, 6. julija 1908 v Trstu rojeni sin slavnega očeta, dolgoletnega manjšinskega voditelja Josipa Vilfana. Poleg odličnega znanja italijanščine, francoščine in nemščine (samokritično je leta 1946 trdil, da zna rusko in angleško zgolj pasivno) je po očetu nasledil tudi ljubezen do prava. V drugi polovici dvajsetih let 20. stoletja je študiral v Rimu in na Dunaju, zadnje 4 semestre pa v Ljubljani, kjer je leta 1932 tudi diplomiral. Kot Turnerjev štipendist se je v letih 1933–4 izpopolnjeval v Parizu. Že kot študent je pripadal politični levici in bil leta 1934 sprejet v Komunistično partijo. Podobno kot Krašovec se je posvečal predvsem kmečkemu vprašanju, kot urednik pa se je v drugi polovici tridesetih let izpostavil pri časopisih *Ljudska pravica*, *Stara pravda* in *Slovenska zemlja*. Objavljal je tudi članke o problemih slovenske manjšine v fašistični Italiji. Od leta 1938 je kot samostojni odvetnik deloval v Kranju, kjer je ostal do marca 1941, ko so ga oblasti aretirale in ga do izbruha vojne 6. aprila zadržale v preiskovalnem zaporu. Maja 1941 so ga Nemci zaprli in izselili v Srbijo, odkoder se je januarja 1942 ilegalno vrnil v Ljubljano in se pridružil Osvobodilni fronti.² Tako kot Krašovec je bil tudi Vilfan izvoljen za odposlanca na kočevskem zboru, do konca vojne pa je deloval predvsem na Primorskem. V letih 1945–1946 je bil jugoslovanski zvezni javni tožilec, nato pa je predsedal v diplomacijo. Ko so ga bodoči nosilci komunističnega režima januarja 1945 ocenjevali, so o njem med drugim zapisali: »Precej je dalekoviden, politični položaj dobro ocenjuje in se vedno znajde. Je objektivni, včasih malo zaletav, se hitro navduši in je vedno optimistično razpoložen.« Če je bil po eni strani ocenjen kot sposoben, delaven in odgovoren, so mu po drugi strani očitali, da »ni junaške narave«. Ob soočenju njegovih prednosti in šibkosti je bil zato logičen sklep: »Bil bi dober diplomat« (Troha, 2005, 126).

SAN FRANCISCO

Znano je, da začetki Organizacije združenih narodov segajo že v čas druge svetovne vojne, ko je postalo jasno, da bo treba pristopiti k ustanovitvi nove mednarodne organizacije, ki bi nadomestila Društvo narodov (Schlesinger, 2003). Podobno kot Thomas Woodrow Wilson med prvo svetovno vojno je bil spet predsednik Združenih držav Amerike (ZDA) tisti, ki je prevzel pobudo. Franklin Delano Roosevelt se je kljub slabim izkušnjam z ženevsko organizacijo zavedal potrebe po ustanovitvi multilateralnega

2 ASBL, Osebna mapa Jože Vilfana.

okvira, ki bi omogočal konsenzualno reševanje varnostnih problemov v svetu. Njegov državni sekretar Cordell Hull je zato imenoval posebno raziskovalno skupino za izdelavo globalnega varnostnega mehanizma. Zamisel o ustanovitvi močnejše in trajnejše organizacije se je počasi razvijala v izjavah in aktih predsednikov držav, ki so bile vpletene v drugo svetovno vojno. Med njimi je seveda najprej potrebno omeniti *Atlantsko listino* z dne 14. avgusta 1941. Še večjo prelomnico pa je pomenil *Washingtonski pakt*, ki ga je 1. januarja 1942 podpisalo 26 držav članic antifašistične koalicije. V omenjenem paktu so se podpisniki prvič uradno poimenovali »Združeni narodi«. Med pravnimi temelji bodoče organizacije velja omeniti tudi *Moskovsko deklaracijo*, ki so jo na konferenci od 19. do 30. oktobra 1943 sprejeli zunanji ministri Zveze sovjetskih socialističnih republik (ZSSR), ZDA in Velike Britanije. Sama ustanovitev svetovne organizacije je potekala v dveh etapah. In sicer so najprej 27. septembra 1944 na konferenci v Dumbarton Oaksu v bližini Washingtona delegacije »velikih treh« postavile temelje mednarodni organizaciji, ki bi skrbela za zagotavljanje miru. Predstavniki ZDA, ZSSR in Velike Britanije so ugotovili, da je od njihovega soglasja odvisna prihodnost mednarodne skupnosti in njihove varnosti. Na tej konferenci so sprejeli stališče, da bodo velesile imele v varnostnem svetu privilegiran in vodilen položaj. Pogajanja so v marsičem izoblikovala novo podobo univerzalne organizacije. Kot je ugotovil Vladimir Benko, je konstrukcija, določena v Dumbarton Oaksu, »v marsičem spominjala na evropski koncert velikih sil v 19. stoletju« (Benko, 1997, 276).

Kljub ustaljenemu prepričanju, da je nova organizacija nastala kot nekaj povsem novega in neobremenjenega z dediščino Društva narodov, pa so tudi njeni ustanovni očetje v številnih ozirih poskušali ohraniti kontinuiteto predhodnice. Med temi sta bila tudi glavni podpornik ideje v ameriškem senatu Arthur Vandenberg in vplivni britanski funkcionar Maurice Hankey, ki je *Moskovsko deklaracijo* označil za »nekaj zelo podobnega Društvu narodov«. Najbolj neposredno je takšno razmišljanje opisal poročevalec *New York Timesa*, ki je po pogovorih v Dumbarton Oaksu zapisal, da slednji pomenijo »vrnitev k ideji Društva narodov, le da se bo slednje sedaj imenovalo Združeni narodi«. Britanski premier Winston Churchill, ki se je boril za preživetje imperija, je bil med pogovori o novi organizaciji sprva zadržan. Šele na prigovarjanje južnoafriškega voditelja Jana Christiaana Smutsa, da bo prav slednja omogočila nadaljnji obstoj imperija, je odločno posegel v razpravo v Dumbarton Oaksu in podprl Stalinovo zahtevo o pravici do veta za stalne članice varnostnega sveta. Smuts je opozarjal, da bi brez sodelovanja Sovjetov lahko nastalo na Vzhodu središče nove skupine držav, kar bi vodilo v tretjo svetovno vojno. Smuts je nato uspešno prodril tudi s svojo idejo o preambuli k ustanovnemu dokumentu, ki naj bi prispevala k večji podpori javnosti projektu OZN (Mazower, 2009, 14–17, 58–61).

Vzporedno z oblikovanjem nove politične strukture so v podporo svetovni trgovini nastale tudi nove globalne medvladne organizacije za mednarodno gospodarsko in finančno sodelovanje. Njihovi temelji so bili postavljeni na zasedanju valutne in finančne konference 44 držav v Bretton Woodsu v New Hampshiru od 1. do 22. julija 1944. Takratni jugoslovanski ministrski predsednik Ivan Šubašić je za jugoslovanskega predstavnika na konferenci zavezniških držav v ameriškem Bretton Woodsu imenoval slovenskega diplomata Vladimira Rybáča. Slednji je do takrat služboval kot svetovalec in »številka

2« na jugoslovanskem veleposlaništvu v Washingtonu, po vojni pa je bil imenovan za poslanika v Oslu. Na bretonwoodskem zasedanju so sprejeli dogovor o podpori povojni obnovi, še zlasti manj razvitih držav. V ta namen so bile ustanovljene ključne mednarodne finančne institucije, kot sta Mednarodna banka za obnovo in razvoj (IBRD) in Mednarodni monetarni fond (IMF).

Vprašanje ustanovitve svetovne organizacije je bilo tudi ena od ključnih tem na konferenci Churchilla, Roosevelta in Stalina na Jalti med 4. in 11. februarjem 1945. Tam so »veliki trije« sprejeli *Deklaracijo o osvobojeni Evropi*, s katero so potrdili *Atlantsko listino* kot temelj nove evropske ureditve, v osvobojenih deželah pa bi se izvedle svobodne volitve. Toda na primeru Poljske so se omenjena načela znašla na težki preizkušnji. Bolj kot poljsko vprašanje je Roosevelta zanimalo, kako se bo dogovoril s Stalinom glede strukture OZN. Sovjeti so še v Dumborton Oaksu zahtevali 16 sedežev v generalni skupščini; na Jalti je Molotov znižal zahtevo na tri ali vsaj dve mesti za sovjetske republike. Churchill, ki se je zavedal problema statusa britanskih dominionov, je pristal takoj, Roosevelt pa šele po daljšem razmisleku. Tako sta dobili mesti Belorusija in Ukrajina. »Veliki trije« so sprejeli tudi odločitev, da bodo na ustanovno konferenco povabili vse države, ki so do 1. marca 1945 napovedale vojno silam osi. Pri tem je bilo seveda najbolj kočljivo vprašanje Argentine, ker je obdržala nevtralnost in ohranila diplomatske stike z Nemčijo. Stalin je ob tem prostodušno izjavil, da Argentinec ne mara, kar pa sta njegova kolega preslišala. O vprašanju veta je bil na jaltski konferenci sprejet predlog, da ga ima pet velesil – poleg »velikih treh« še Rooseveltova favoritka Kitajska in Francija, ki jo je podpiral Churchill. Omenjenih pet držav bi imelo stalno članstvo v sicer 11-članskem varnostnem svetu. Bolj kot imena nosilcev veta, je bilo sporna njegova narava. Sprejeta je bila ameriška formula dveh vrst veta. Za odločanje o »vsebinskih« vprašanjih, kot so sankcije, preiskave, uveljavljanje mednarodnih zavez, so imeli stalni člani bodočega varnostnega sveta pravico absolutnega veta. Niso pa mogli izrekati veta glede »preceduralnih« vprašanj, še zlasti glede pravice do predložitve posameznega problema v razpravo na varnostni svet. Tik pred smrtjo je Roosevelt ukazal, da se vzpostavijo diplomatski odnosi z vlado generala Edelmira Farrella v Buenos Airesu. Slednja se je šele 27. marca 1945 obrnila proti silam osi, torej štiri tedne po izteku zahtevanega roka. Nekaj dni pred tem pa je za nove skrbi poskrbel Stalin, ki je znižal raven sovjetske udeležbe na bližajoči se konferenci; namesto zunanjega ministra Vjačeslava Molotova naj bi ga zastopal zgolj veleposlanik v ZDA. Stalin je popustil šele ob Rooseveltovi smrti, s čimer je želel izkazati spoštovanje do pokojnega predsednika. Rooseveltov naslednik Harry S. Truman je prav tako čutil dolžnost, da uresniči zamisli svojega predhodnika o svetovni organizaciji. Vabila za konferenco v San Franciscu, ki se je začela 25. aprila 1945, so bila poslana pod pokroviteljstvom štirih držav: ZDA, ZSSR, Velike Britanije in Kitajske. Charles de Gaulle, slabe volje, ker ni bil povabljen na Jalto, je zavrnil možnost, da bi bila Francija peti pokrovitelj, če ne bodo sprejeti francoski amandmaji na predlog, izdelan v Dumbarton Oaksu. Stalin je takšno pogojevanje zavrnil, Francozi pa so vseeno prišli na konferenco. Skupno število vabljenih držav je bilo 46.

Vendar je ustanovna konferenca v San Franciscu kljub vsem oviram vendarle še odražala solidarnost zmagovalnih sil. Povabljena je bila tudi Jugoslavija, takrat ravno sredi

tranzicije iz monarhične v komunistično državo. Tako so bili članom delegacije potni listi izdani v imenu treh kraljevih regentov, njena sestava pa je bila zanimiva kombinacija starih meščanskih in novopečenih revolucionarnih diplomatov. Delegacijo je vodil zunanji minister Ivan Šubašič, nekdanji hrvaški ban, ki je pod britanskim pokroviteljstvom sklenil sporazum s Titom. Poleg Šubašiča sta bila delegata še general Sreten Žujović, takrat v funkciji finančnega ministra, ter Stanoje Simić, nekdanji veleposlanik kraljeve vlade v Moskvi, ki je ob koncu vojne v Washingtonu z mesta vodje diplomatskega predstavništva zrinil velikosrbsko usmerjenega Konstantina Fotića. Namestniki delegatov so bili kraljevi diplomat Stojan Gavrilović, ki je vodil protokol, in dva novodobna diplomata po Titovem izboru: poleg njegovega kasnejšega biografa Vladimirja Dedijerja je bil to tudi Stane Krašovec. Kasneje je rad pripovedoval, da so ga za omenjeno funkcijo mobilizirali kar v menzi med kosilom: »Daj no, poišči si civilno obleko, jutri greš v Ameriko ustanovljat OZN.« (Krašovec, 1975, 519; Puhar, 1975).

Jugoslovanska delegacija je 14. aprila 1945 z zemunskega letališča odletela kar z ameriškim štirimotornim letalom. Leteli so najprej v širokem loku proti Neaplju: Zagreb, Ljubljana in Milano so bili takrat še okupirani, čeprav so Sovjeti že zapirali obroč okrog Berlina. Po Krašovčevem pripovedovanju je med viharjem nad Atlantikom njihovo letalo skoraj strmoglavilo v morje, a se je zadnji hip zravnalo in jih srečno pripeljalo do New Yorka. Tam jih je na letališču pričakal odpravnik poslov veleposlaništva iz Washingtona, hrvaški diplomat iz kraljevih časov Ivan Frangeš. Delegati so imeli nato večerjo z Louisom Adamičem, ki so ga imeli za »levega«, in južnoameriškim magnatom dalmatinskega porekla Franom Petrinovičem, ki ga je Krašovec označil za »desnega«. Nadaljnja pot se je zdela »kakor v filmu«, ko so se Jugoslovani skupaj z drugimi delegacijami usedli na poseben »mirovni vlak« in se štiri dni in noči vozili do San Francisca. Med potjo so jih na postajah pozdravljali domačini in jim zvonili zvonovi. Po cerkvah so molili, da bi delegati našli dovolj modrosti za sklenitev trajnega miru. Na zadnji železniški postaji v Oaklandu so člane delegacij pričakali še v posebno velikem številu, med gledalci pa so bili tudi slovenski izseljenci. Krašovcu so se v spomin vtisnile tri slovenske dame, ki so stale v uniformah ameriškega Rdečega križa, misleč, da je premalo dostojanstveno priti v navadni obleki. Želja vseh je bila: »Nikdar več vojne; nov, pravičen svet.« (Krašovec, 1975, 519).

Krašovec si je med glavnimi udeleženci konference najbolj zapomnil kitajskega predstavnika Wellingtona Kuja, južnoafriškega premiera Smutsa in ljudskega komisarja za zunanje zadeve ukrajinske vlade Dimitrija Manuilškega, ki »je osvajal tudi s šarmantnim obnašanjem in gladko francoščino«. Seveda so mu v spominu ostali tudi člani ameriške delegacije: o državnem sekretarju Cordellu Hullu se je izrazil pozitivno, ker je bil »ena glavnih tarč Goebbelsove propagande«, Arthurja Vandenberg pa je zaradi protisovjetske usmerjenosti označil kot »reakcionarnega republikanskega senatorja«, čeprav je pristavil tudi, da je bil »eleganten in z obvezno cigaro v ustih«. Še slabše pa jo je odnesel svetovalec v delegaciji John Foster Dulles, češ da je bil »tako imenovani zli duh reakcije«. Kljub temu »je na konferenci vel duh enotnosti Združenih narodov ob sožitju različnih socialno-ekonomskih režimov«. Krašovcu se je sicer »zdelo za malo«, da je novi ameriški predsednik Truman delegate nagovoril kar po telefonu iz Bele hiše, a so mu bile vseč

njegove besede o delegatih kot »arhitektih novega, boljšega sveta«, ki da bodo »vzpostavili svetovno organizacijo za čuvanje miru« (Krašovec, 1975, 519).

Če so v prestolnicah »velikih treh« verjeli, da bo zasedanje v San Franciscu zgolj potrdilo sklepe medvojnih srečanj, so se zmotili. Najprej jim je igro pokvaril avstralski zunanji minister Herbert Vere Evatt, ki se je uveljavil kot zagovornik manjših držav in postavil predstavnikom velesil *Triindvajset vprašanj*. Ta so segala vse od problemov uporabe veta v varnostnem svetu do vloge generalne skupščine. Toda državni sekretar Edward Stettinius in sovjetski veleposlanik Andrej Gromiko sta vse tovrstne pomisleke odločno zavrnila. Tudi Krašovcu se je zdela ključna razprava glede pravice do veta petih velesil, saj so se na konferenci pojavili številni glasovi proti ureditvi, kot jo je zasnovalo že srečanje v Dumbarton Oaks. Zmotilo ga je predvsem ravnanje britanskih dominionov, ki so po njegovem v San Francisco prišli s prevelikimi delegacijami. Jugoslovani so podprli ureditev veta iz Dumbarton Oaksa, kar se je v luči nadaljnjih dogodkov Krašovcu zdelo pravilno: »Pomen tega načela smo sami občutili zelo hitro v Združenih narodih, ko je leta 1946 in 1947 začelo pokati po šivih in je proti socialističnim državam z Jugoslavijo vred nastopal tako imenovani 'glasovalni stroj' zahodnih sil, obsegajoč zastopnike Latinske Amerike – kar 22 glasov, arabskega bloka in znatnega dela Azije, pri katerem ni zalegla nobena beseda ter smo ga šteli za 'zbor gluhonemih'. Brez institucije veta bi bil ducat reakcionarnih satelitskih vlad s 30 milijoni prebivalcev ali še manj preglasoval željo, voljo in potrebe sicer majhnega števila držav, toda z najmanj 300 milijoni prebivalstva.« (Krašovec, 1975, 519). Krašovcu se je kmalu ponudila priložnost, da se v spopad med blokoma aktivno vključi na sedežu nove organizacije – v New Yorku.

VZPOSTAVITEV STALNEGA PREDSTAVNIŠTVA FLRJ

Prvi diplomat, ki ga je Tito poslal v ogenj newyorških nasprotij, je bil Pavle Lukin. Njegova naloga je bila, da vzpostavi delovanje stalnega predstavništva. Za New Yorkom je bil poslan v Ottawa, kjer je deloval kot odpravnik poslov na poslaništvu, ki ga je leta 1942 postavil na noge Izidor Cankar. Lukin je pripadal trdi, prosovjetski liniji, kar kaže tudi njegov odstop v začetku oktobra 1948. Kot je pisalo kanadsko časopisje, je odstopil v luči Titovega spora s Stalinom, saj je v odstopnem pismu zapisal, da Jugoslavija »ne more napredovati v socializem brez tesnega, bratskega odnosa« z ZSSR. Kanadčane je še posebej motilo njegove pisanje v *The Yugoslav News Letter*, kjer je kritično pisal o nekaterih zagovornikih takratne politike OZN (enega je menda označil za »Goebbelsovega dediča«) (Cross, 1948, 14). Kot kažejo dokumenti, ki jih je v okviru preliminarnih raziskav o vlogi Slovencev v Titovi diplomaciji pred leti odkrila Irena Bratuša (2009), je bilo obdobje vzpostavljanja stalnega predstavništva polno zanimivih epizod.

Lukin je bil postavljen za odpravnika poslov pri OZN konec julija 1946. Od vsega začetka se je soočal z izrazito kadrovsko podhranjenostjo, do septembra pa je sploh bil »deklica za vse«. Šele takrat se mu je kot tajnica pridružila Elena Fligstein-Luštica, ki jo je v (pol)letnem poročilu sicer ocenil odlično, a je hkrati potožil, da ne pozna »našega književnega jezika« in korespondira samo v angleščini. Tako sta sama podpirala tudi delo diplomatov FLRJ, ki so prihajali na sestanke v New York, nakar se jima je šele ko-

nec leta 1946 pridružil Duško Milanković, za njim pa še Stane Krašovec. Kot se je v poročilu pritoževal Lukin, je stalno predstavništvo sprva delovalo kar v zgradbi, kjer je bil že pred tem generalni konzulat. A takojšnji režim je dopuščal varnostnikom, da so med svojimi nočnimi obhodi po zgradbi lahko vstopali tudi v generalni konzulat, kar je onemogočalo hrambo zaupnih dokumentov. Nezaupljivi Lukin je zato pomembnejše depeše nosil kar v žepu in jih po uporabi sežigal. Sicer so depeše prihajale na predstavništvo prek veleposlaništva v Washingtonu, kar je bilo zamudno. Prav tako je Lukin porabil veliko časa za transport iz prostorov predstavništva na Peti aveniji na sekretariat OZN v Lake Successu, ki je bil do leta 1951 začasni sedež svetovne organizacije. Naročenega avtomobila iz Beograda še ni bilo, zato se je vozil s podzemno ali avtobusom, če pa je slednjega zamudil, pa jo je mahnil kar peš. Povrhu pa je nanj neugodno vplivala tudi newjorška klima, zato »je jasno, da delegacija ni mogla mnogo storiti«. Da ne govorimo o tem, da so mu v Beogradu »pozabili« nameniti denar za reprezentanco, plače pa so bile premajhne in »niso omogočale nekega višjega standarda, potrebnega za diplomatsko službo«. Menil je, da je treba delegacijo nujno okrepiti z referenti, ki bodo specializirani za posamezna področja delovanja OZN. Za delegate naj ne bi bilo priporočljivo pošiljati takšnih, ki ne znajo angleško, francosko ali rusko. Sploh bi bilo po Lukinovem mnenju treba upoštevati, da angleščina potiska francoščino in da se je možno opreti zgolj na dokumente v angleščini.³

Sicer je Lukin zapisal v omenjenem poročilu tudi kar nekaj opazk na račun delovanja same OZN. Poudaril je, da je delo mnogih organov steklo dobro: od varnostnega sveta, ki je zasedal neprekinjeno, do Ekonomsko-socialnega sveta (United Nations Economic and Social Council – ECOSOC), ki se je sešel trikrat v letu, do generalne skupščine, ki je zasedala več kot dva meseca. Zmotilo pa ga je, ker je bil v sekretariatu oblikovan »velik in kar drag birokratski aparat, s komplicirano in zelo nepraktično administracijo«. Lukin je spomnil, da je produkcija dokumentov v času zasedanja generalne skupščine dosegla rekordnih milijon strani dnevno. Za njeno branje in urejanje bi bilo potrebnih več sodelavcev, ki pa jih Jugoslavija ni imela. Pritoževal se je tudi nad »hotelskim vprašanjem«, ko je moral skrbeti za prihod delegacij iz Beograda. To se mu je zdelo precej težje kot nastop pred varnostnim svetom, kjer je imel čast govoriti kot prvi Jugoslovan. Bil je nezadovoljen tudi zaradi slabe obveščenosti o dogodkih v domovini, saj so jugoslovanski časopisi zamujali kar dva meseca, pa še takrat so prišli v večjih snopih in jih ni imel časa prebrati. Med svojimi glavnimi nalogami v letu 1946 je sicer Lukin izpostavil memorandum, ki ga je napisal zaradi kršitve jugoslovanskega zračnega prostora s strani ameriških in britanskih letal. Prav tako je napisal spomenico o Albaniji, ki jo je potem tudi branil v varnostnem svetu. V poročilu ni pozabil omeniti, da je bil pri tem opravilu sam za vse, medtem ko je njegov grški kolega lahko računal na podporo dveh svetovalcev in dveh tajnikov. Norvežan Trygve Lie, generalni sekretar OZN od februarja 1946, je na Lukina naredil dober vtis, podobno je veljalo tudi za njegove pomočnike. Odnosi z drugimi slovanskimi delegacijami naj bi bili »bratski«, posebej pa je Lukin izpostavil pozornost, ki mu jo je posvečal francoski veleposlanik. Osebne stike je vzpostavil še s predstavniki Mehike,

3 AJ-121, Poročilo Pavleta Lukina ministrstvu za zunanje zadeve, 31. 1. 1947.

Venezuele in Avstralije. Med ključnimi političnimi vprašanji, ki jih je izpostavil Lukin v zaključku poročila, je poudaril delo komisije o Grčiji, tržaški problem in vprašanje članstva Albanije. Poročilo je Lukin zaključil s »Smrt fašizmu – svoboda narodu!«, kar je bila takrat očitno tudi obvezna formula jugoslovanske diplomatske korespondence.⁴

Še bolj podrobno se je v svojem poročilu o kadrovskih in tehničnih vprašanjih na delegaciji 20. februarja 1947 razpisal Krašovec, ki je bil poslan za »v. d. predstavnika« (tako je svojo funkcijo označil sam, v virih OZN pa se navaja kot *Acting Representative*, kar pomeni, da je bil začasni predstavnik). Iz poročila je razvidno, da so ga v New York sprva poslali za ekonomskega svetovalca, zato je bila njegova prva sugestija, naj mu v primeru, da bi ostal na tem položaju, za svetovalca čimprej pošljejo dobrega, teoretično in praktično izoblikovanega ekonomista tipa Marjana Hubeny ali Dolfe Vogeltnik. Krašovec je v poročilu beograjskim kolegom predlagal, da se poleg klasičnega ekonomskega svetovalca namesti na delegaciji še sekretarja ameriškega rodu, ki bi skrbel predvsem za proučevanje ekonomskih razmerij med OZN in ZDA ter za ECOSOC in njegove komisije. Zavzel se je za branje ameriških ekonomskih strokovnih revij in izrazil mnenje, da ni dovolj zgolj branje poročil sovjetske tiskovne agencije. Pri tem se je skliceval na Poljake, ki so kljub še večjim kadrovskim težavam na delegaciji namestili močno ekonomsko skupino in poslali z letalom še posebno delegacijo iz Varšave. Poleg tega so menda za ekonomske nasvete in navezovanje stikov z gospodarstveniki letno plačevali 12.000 dolarjev Nathanu Robertu, enemu od nekdanjih Rooseveltovih svetovalcev iz newdealovske ekipe. A to je bil še vedno drobiž v primerjavi z Britanci, ki so za tovrstne storitve plačevali 5 do 6 milijonov. Sploh je Krašovec predlagal, da se na zunanjem ministrstvu oblikuje poseben oddelek za zunanje gospodarske odnose, saj je bil njegov vtis, da je to področje na veleposlaništvu v ZDA »pastorek«.⁵ Očitno je že zelo zgodaj odkril pomen gospodarske diplomacije. A v Beogradu so se v zvezi s tem odločili, da bodo del dejavnosti pokrivali kar iz prestolnice, pri čemer so po svoje upoštevali tudi sugestijo glede Vogeltnika. Podobno kot Krašovec je slednji takrat veljal za enega vodilnih slovenskih ekonomistov v Jugoslaviji, še zlasti na področju statistike. Leta 1947 je bil imenovan za stalnega delegata FLRJ v populacijski komisiji OZN, ki jo je oktobra 1946 oblikoval ECOSOC. Leta 1950 je postal njen podpredsednik, v letih 1951–1953 pa je bil predsednik.⁶

Krašovec je v omenjenem poročilu beograjskim kolegom izrazil tudi željo, da se mu pošlje še res odličnega strokovnjaka za mednarodno pravo, saj mu narava dela ne omogoča, da bi lahko deloval brez njega. Pri tem je omenil primer razprave o Albaniji v varnostnem svetu in pravnih zapletov, ki mu jih kot laiku ni bilo mogoče razumeti, pa čeprav bi imeli najboljšo strokovno knjižnico in najboljšega bibliotekarja. Sploh pa naj ne bi imel časa za proučevanje tovrstnih vprašanj, ki pa jih prav tako ni možno razčiščevati s prestolnico po telefonu. Še bolj pa se je Krašovec razpisal o problematiki tehničnega osebja. Že v telegramu 8. februarja je zahteval tajnico, a si je nato premislil, češ da je bolje poslati mlajšega tajnika, ki bi ga bilo možno vzgojiti in obdržati tudi na dolgi rok.

4 AJ-121, Poročilo Pavleta Lukina ministrstvu za zunanje zadeve, 31. 1. 1947.

5 AJ-121, Poročilo Staneta Krašovca ministrstvu za zunanje zadeve, 20. 2. 1947.

6 ASBL, Osebna mapa Dolfeta Vogeltnika.

Slednji naj bi stanoval kar pri njemu doma, »da ga lahko vsak čas zbudi zaradi telegrama ali kurirske pošte«. Pogoj je znanje stenografije, saj ni časa za počasno narekovanje, hkrati pa bi se bilo neodgovorno zanašati na tajnikov spomin. Sicer je imel Krašovec čas diktirati samo med vožnjo ali pa v salonu za delegate na sedežu OZN. Izrecno pa je zahteval, da se mu pošlje nekoga iz Jugoslavije, saj noben od izseljencev naj ne bi obvladal jugoslovanske stenografije, pa še slednji naj ne bi bili v celoti vredni zaupanja pri posebej občutljivih političnih temah. Nezaupanje je bil menda tudi razlog, da se je bil Krašovec prisiljen po več ur ukvarjati s tehničnimi zadevami, kot je pisanje zabeležk in njihovo arhiviranje.⁷

Poseben problem je bilo zamujanje depeš, saj delegacija ni imela svojega šifranta, ampak je bila odvisna od tistega na washingtonskem veleposlaništvu. Krašovec je podrobno opisal primer iz srede januarja, ko je moral t. i. post-UNRRA odboru za pomoč poročati o jugoslovanskih deviznih prihodkih. Iz Beograda do zadnjega ni dobil prave informacije in je 17. januarja prijavil 6 milijonov dolarjev deviz. Istega dne zvečer so ga klicali iz washingtonskega veleposlaništva, da je prispela na to temo depeša iz Beograda, a mu vsebine niso upali povedati po telefonu. Bil je petek in obljubili so mu, da naslednji dan pošljejo depešo po kurirju. A newyorški kurir, ki bi moral depešo prinesiti, se je domov vrnil brez nje. Naslednji dan je bila nedelja in depeše seveda spet ni mogel dobiti. V ponedeljek so mu iz Washingtona sporočili, da je depešo že v petek vzel s sabo eden od uslužbencev (v poročilu označen kot Vasa G.). Slednjega so po dolgem iskanju našli šele opoldan – bolnega. Tako je lahko Krašovec depešo prebral šele zvečer in izvedel pravo številko: 2,5 milijonov dolarjev. V torek je sicer spremembo sporočil odboru, a je zamudil rok: Jugoslaviji je bilo zato po Krašovčevih trditvah določenih 3,5 milijonov manj priporočene pomoči. Krašovec je znal naštet še nekaj podobnih primerov.⁸

Krašovec je bil kritičen tudi do novačenja tehničnega osebja, ki je podpiralo delo delegacije. Sprva je namreč dobival zgolj začasno pomoč iz Washingtona, pri čemer so se osebe izmenjevale tedensko. Tako je bilo veliko časa izgubljenega že pri iskanju posameznih lokacij in identifikaciji pristojnega osebja OZN. A s tem zapletov z neizkušenimi sodelavci še ni bilo konec: »Potem mi naredi napačne kopije, se izgubi na podzemni za tri ure, ko bi gradivo najbolj potreboval, in propade cel dan ali posel – tako da je več škode kot koristi.« Krašovec je izrazil nezadovoljstvo nad »ceneno in neinteligentno daktilografinjo«, ki je pri nareku v angleščini zamenjala, na primer, besedo »touch« z »tough«, »no« z »now«, ali pa »previous« s »precious«. Ker se je vedno zelo mudilo, so bila poročila sekretariatu ali varnostnemu svetu nato tudi oddana z vsemi temi napakami. Po Krašovčevem mnenju bi bilo treba težiti h kvalificirani delovni sili, ki bi v New Yorku ostala stalno, zato pa bi bilo treba žrtvovati tudi več denarja za plače. Izseljenske Američanke naj bi ne bile primerne, saj slabo pišejo srbsko ali hrvaško. Tako je imel Krašovec včasih probleme z razumevanjem besedil, ki jih je pred tem narekoval sam. To je veljalo tudi za prevode v srbsščino, kar je kazal primer, ko je tajnica – ki je povrh menda veljala v Washingtonu za najbolj kvalitetno – prevedla »standing com(m)ittee on narcotic drugs« v »stojeći komitet

7 AJ-121, Poročilo Staneta Krašovca ministrstvu za zunanje zadeve, 20. 2. 1947.

8 AJ-121, Poročilo Staneta Krašovca ministrstvu za zunanje zadeve, 20. 2. 1947.

narkotskih drogova«. »V takšnem jeziku lahko komuniciram samo s kakšnim špediterjem, vendar kot zasebnik in ne kot delegat,« je pribil Krašovec.⁹

Strogi ekonomist se je obregnil tudi ob prevelike delegacije iz Beograda, ki pa so se izkazale kot predraga in nezadostna rešitev, saj podporno osebje ne pozna razmer v New Yorku. Dotaknil se je problema hišnika, češ da je eden premalo za številne obiske. Načel je tudi vprašanje zgradbe predstavništva, ki si je uredilo sedež na Peti aveniji. Zavzel se je, da ima tudi predstavništvo pri OZN lastno stavbo, kot je to veljalo za London in Washington, s katerima naj bi bilo po obsegu dela in pristojnostih primerljivo. Zavrnil je rešitev, da bi si prostore delili s konzulatom, saj naj bi imel newyorški konzulat približno toliko skupnega z delom delegacije pri OZN kot montrealški ali marsejski. Opozoril je na velik pomen pogovorov v intimnejšem vzdušju, kar pa lahko nudi samo lastna hiša. Na te zadeve se po Krašovčevem mnenju ne bi smelo gledati »s perspektive pisarja iz državnega računovodstva starega tipa«. Obstoječa zgradba bi lahko po njegovih izračunih zadostovala za 15 do 20 ljudi plus veleposlanika, ki bi imel tam tudi stanovanje. Na koncu poročila je Krašovec opozoril še na porazno stanje pri pošiljanju jugoslovanskih časopisov in literature. Tako se je pri izdelavi prošnje za posojilo, ki naj bi ga dobila FLRJ na priporočilo ECOSOC, moral opreti zgolj na letno poročilo Narodne banke iz leta 1938, statistiko zunanje trgovine iz leta 1936 in *Ljudske žrtve v Jugoslaviji*, medtem ko naj bi imeli ameriški in britanski strokovnjaki na razpolago ažurirane podatke za Jugoslavijo za zadnjih trideset let.¹⁰

Tudi po odhodu z diplomatske funkcije v New Yorku se je Krašovec še naprej gibal v sistemu OZN. Bil je član različnih jugoslovanskih delegacij na zasedanjih UNRRA, IMF, Svetovne banke in ECOSOC. Krajši čas je deloval tudi predsednik komisije OZN za mamila in član izvršnega sveta UNICEF (Lavrač, 1991, 179). 1. januarja 1948 je Krašovec postal direktor novoustanovljenega Zveznega statističnega urada in se nato v celoti posvetil karieri ekonomista. Z naslednikom Jožom Vilfanom sta očitno ohranila dobre odnose, o čemer priča tudi ohranjena korespondenca v Arhivu Republike Slovenije. Tako tam najdemo tudi pismo z dne 4. januarja 1949, v katerem mu je obljubil podporo pri ministrstvu za povečanje števila štipendij za študente statistike.¹¹

»POLITIKA NOVEGA SVETA«: VILFANOVA DOBA

Joža Vilfan je bil v diplomatski službi sedem let; na zunanje ministrstvo je prišel februarja 1946, po lastnem pričevanju pa naj bi »bil na spisku za bodoče diplomate nove Jugoslavije že od leta 1944«. Uradno vabilo mu je bilo izrečeno v Bazi 20, vendar je bilo potrebno tudi kar nekaj prepričevanja s strani njegovega prijatelja Bogdana Breclja. Sprva se je Vilfan učil diplomatskih veščin ob Edvardu Kardelju na pariški mirovni konferenci. Šefa jugoslovanske delegacije je ohranil v lepem spominu: »Občudovali smo njegovo iznajdljivost, neomajnost, širok pogled in odločnost. Spominjam se, ko je večkrat

9 AJ-121, Poročilo Staneta Krašovca ministrstvu za zunanje zadeve, 20. 2. 1947.

10 AJ-121, Poročilo Staneta Krašovca ministrstvu za zunanje zadeve, 20. 2. 1947.

11 ARS, AS 1206, škatla (šk.) 39, pismo Joža Vilfana Stanetu Krašovcu, 4. 1. 1949.

dejal: Borili se bomo do konca. Delali smo noč in dan. Spali praktično nismo. In ko je bilo že vsega konec, smo se še prizadevali še za neko korekturo okrog Gorice. Ob Karde-lju smo si vsi pridobili veliko izkušnjo in se tudi naučili tistega stavka, ki ga je venomer ponavljal: Nikoli dvigniti roke.« (Gasar, 1980).

Na pariški mirovni konferenci si je Vilfan ustvaril o zunanji politiki zahodnih vele-sil izrazito negativno sliko. Ključno vlogo pri tem je imelo ravnanje »angloameriškega bloka« do jugoslovanskih ozemeljskih zahtev glede Trsta in Istre, a hkrati je Vilfan videl tudi veliko razliko v sami konceptih in metodah zunanje politike (nekdanjih) zahodnih zaveznikov. Politiko Jugoslavije je v tem smislu označil za nasprotno njihovi »imperia-listični«, kot »politiko novega sveta«. V čem naj bi se kazalo to nasprotje, je zapisal v svojem dnevniku 25. novembra 1946: »Mi argumentiramo, oni samo zahtevajo. Objek-tivna metoda na eni strani – subjektivna metoda na drugi. To ne pomenja seveda, da naša argumentacija ni prežeta z voljo in ni naslonjena na moč, kakor to tudi ne pomenja, da oni ne uporabljajo znanosti. Toda celostno pojmovanje sveta iz temelja je različno. Za nas je tudi politika znanost, ni znanost samo politiki dekla. Za nas se tudi družbeni odnosi uravnavajo po zakonih, za nas tudi v družbenih odnosih obstoji resnica. Naša pravica počiva na resnici, njihova na goli sili.«¹² Upal pa je, da bo postopno mogoče ustvari-ti takšno »svetovno organizacijo«, ki bo »naddržavna zveza držav«. Članstvo v njej pa naj bi temeljilo na prostovoljnosti in enakopravnosti: »Svetovna organizacija mora biti prostovoljna – ona ne more nastati z vsiljevanjem volje ene države ali ene skupine držav drugim državam.«¹³

S takšnim prepričanjem je torej Vilfan nastopil službo v New Yorku, ko je junija 1947 postal prvi stalni predstavnik FLRJ pri OZN.¹⁴ A razmerja sil, ki jih je našel tam, so bila precej daleč od njegovih predstav o svetovni organizaciji. Eden glavnih poznavalcev zgo-dovine OZN Evan Luard je takole ocenil njeno rojstvo: »Kljub vsem dolgim razpravam in zagrizenim debatam v San Franciscu so novi Združeni narodi ostali organizacija, ki so jo spočele in ustvarile velesile. Njeni oblika in struktura jasno odražajo njeno rojstvo. Se pravi, da je nastala organizacija, v kateri bodo velesile sveta imele glavno besedo.« (Schlesinger, 2003, 284). V tem so se deloma uresničile Rooseveltove bojazni iz leta 1920, ko je govoril, da je treba preprečiti degeneracijo Društva narodov v novo Sveto alianso. Toda njegova prvotna skrb, da bi tako strukturirana organizacija pomenila tudi avtomatič-no prevlado Evrope nad svetom, je bila odveč. Kljub stalnima sedežema Velike Britanije in Francije v varnostnem svetu je bila doba prevlade evropskih velesil v svetovni politiki končana. Že na konferenci v San Franciscu je postalo jasno, da pripada prihodnost dvema supersilama: ameriškemu imperiju usode in sovjetski veledržavi.

Delovanje prvih jugoslovanskih diplomatov pri OZN v New Yorku je bilo tako vse prej kot enostavno, saj so se znašli sredi najtežjih problemov začetkov hladnovojnega obdobja. Ko se je ob tridesetletnici konference v San Franciscu slovenski mednarodni pravnik Stanko Peterin ozrl na ustanovno dobo svetovne organizacije, je ugotovil: »Za

12 ARS, AS 1206, šk. 128, Dnevnik Jože Vilfana, 1946–47, zapis 16. 11. 1946.

13 ARS, AS 1206, šk. 128, Dnevnik Jože Vilfana, 1946–47, zapis 4. 12. 1946.

14 ARS, AS 1206, šk. 39, Pismo Jože Vilfana Ernestu Minorju Pattersonu, 7. 3. 1949.

ustanovno listino nove organizacije miru je značilno, da so jo pisali že v sami vojni, ko so za zmago bili še nujni skupni napor in sloga zaveznikov. Nekaj velikih tekstov, ki so bili sprejeti v prvih povojnih letih, pa že vzbujajo dvome o namenih njihovih avtorjev. Ali sta jih narekovala vest in spoznanje, rojena v prestanem trpljenju? Ali pa je že takrat bilo odločilno tudi to, da so njihove nasprotne razlage dopuščale uveljavljanje posebnih interesov dveh državnih blokov, medsebojno rovarjenje pod videzom sporazuma, širjenje razdora ob slogi, s katero so lahko še nekaj časa pretepali psa, ki je ležal tedaj na tleh brez znamenj življenja? Vsekakor se je idila kmalu končala.« (Peterin, 1975, 518).

Vilfan je torej na drugo stran Atlantika prispel v času, ko so bili odnosi med Beogradom in Washingtonom že v znaku prvih hladnovojnih napetosti. Na bostonskem letališču je doživel naslednjo izkušnjo: »Med čakanjem sem se zapletel v pogovor z nekim ameriškim politikom. Bil je nadvse prijazen. Ko pa sem mu povedal, da sem Jugoslovan, je bilo njegove prijaznosti v trenutku konec. Jugoslavija je takrat v ZDA veljala za prvega satelita Sovjetske zveze. V taki luči so nas gledali in se tako potem tudi primerno obnašali do nas.« (Gasar, 1980). O ohladitvi odnosov z Američani priča tudi dopis, ki ga je 10. oktobra 1947 poslal na njihovo Združenje za zunanjo politiko in s katerim je sporočil svoj izstop. Razlog: opazil je, da se je karakter organizacije v zadnjem času spremenil; postala naj bi namreč »orodje za uresničevanje zunanje politike Združenih držav«. A kljub izstopu je Vilfan še naprej prosil, naj se mu pošiljajo publikacije združenja, izrazil pa je tudi pripravljenost, da obiskuje njene prireditve kot »zainteresirani opazovalec«. ¹⁵

Poverilna pisma je Vilfan predal takratnemu generalnemu sekretarju Trygve Liu. Čeprav mu je bilo spričo očetove kariere poznavanje mednarodnih odnosov tako rekoč položeno v zibelko, se je diplomatskih veščin Joža še moral učiti. Na četrto obletnico zasedanja AVNOJ v Jajcu, 29. novembra 1947, mu je pomočnik zunanjega ministra Vladimir Velebit poslal telegram s splošnim opozorilom, kako naj poroča. Naročeno mu je bilo, naj ministrstvu dostavlja zabeležke važnejših pogovorov prav vsakega člana delegacije. Velebit je zahteval, da je treba v zabeležki zapisati tako stališča sogovornikov kot tudi lastna. ¹⁶ Skratka, iz Beograda so mu naročali nekaj, kar je bilo samoumevno za vsakega poklicnega diplomata. Prav tako je moral izboljšati znanje angleščine, pri čemer mu je pomagal Bernard Koten z Ameriško-ruskega inštituta v New Yorku. ¹⁷

Vendar je Vilfan hitro zapolnil vrzeli v svojem znanju in se po pričevanju njegovega stanovskega kolega Janeza Stanovnika prelevil v pravega mojstra konferenčne diplomacije: »Poznavanje jezikov – italijanščine, francoščine, angleščine – mu je omogočalo, da se je z lahkoto spuščal v polemične diskusije za konferenčno mizo. Zdel se je kot balerina na baletne[m] parketu. Vsi so ga poznali, za vsakogar je imel prijazno besedo. Predvsem pa so vsi spoštovali njegovo umerjenost in prepričljivost – nikdar pa prepirljivost. Zame je bil Vilfan velik učitelj. Pogosto sem sedel za njegovim hrbtom in z[s] ponosom doživljal, kako se je pod težo njegovih argumentov razpoloženje okoli konferenčne mize nagibalo na našo stran.« (Stanovnik, 2009, 29).

15 ARS, AS 1206, šk. 39, Pismo Jože Vilfana za Foreign Policy Association, 10. 10. 1947.

16 AJ-121, Telegram Vladimirja Velebita Joži Vilfanu, 29. 11. 1947.

17 ARS, AS 1206, šk. 39, Pismo Jože Vilfana Bernardu Kotenu, 23. 8. 1948.

Sicer se je tudi v Vilfanovi dobi predstavnštvo FLRJ še vedno soočalo s problemi komunikacije s prestolnico. Tako je Vilfan 24. avgusta 1947 obvestil Beograd, da ni prejel kar petih telegramov: »Ovde im nema traga.«¹⁸ 9. decembra 1948 se je Vilfanu na delegaciji pridružil kot sekretar Petar Popović.¹⁹ Število članov predstavnštva je naslednje leto postopno naraščalo. Vilfanu in sekretarju Popoviću sta se pridružila še sekretar Andjelko Blažević in ataše Ivo Fizir, iz ohranjenih zapisnikov pa je videti, da se je sej delegacije udeleževal tudi Jože Smole, takrat še dopisnik Tanjuga.²⁰ 4. decembra 1949 so Vilfana obvestili, da je imenovan za veleposlanika. Njegov sekretar Miša Levi je nato zaprosil Beograd za preciznejšo definicijo, saj je po pregledu diplomatske liste predstavnikov pri OZN ugotovil, da obstajajo trije nazivi: »veleposlanik«, »izredni in pooblaščen veleposlanik« ter »pooblaščen veleposlanik«.²¹ Čez tri tedne je prispela iz prestolnice natančna definicija: Vilfan je postal izredni in pooblaščen veleposlanik.²²

Vilfan v New Yorku ni gojil zgolj stikov z diplomati, ampak s številnimi akademskimi skupnostmi, društvi in institucijami. Sem sodi sodelovanje z znamenito univerzo Columbia, ko se je v začetku leta 1949 odzval pozitivno na pobudo njenega častnika za zvezo z OZN Channinga B. Richardsona in obljubil, da ga bo sproti obveščal o obiskih iz Jugoslavije.²³ Številnim se je zdelo pomembno, da ga obveščajo o svojih publikacijah. Tako je avgusta 1949 dobil delo *The Genocide Convention* dr. Nehemiaha Robinsona, direktorja Inštituta za judovske zadeve Svetovnega judovskega kongresa.²⁴ Kakšne družbene aktivnosti so zapolnjevale Vilfanov delovni dan, je razvidno iz dveh ohranjenih poročil zunanjemu ministrstvu za čas prehoda iz decembra 1947 v januar 1948. V praznični polovici decembra in v začetku januarja je priredil 6 večerij, 3 kosila in 1 sprejem, med gosti pa so bili med drugim stalni predstavnik Egipta in predstavnik Sirije v varnostnem svetu, višji predstavniki ECOSOC, sovjetska diplomata, člani jugoslovanske kolonije v New Yorku in ameriški publicisti ter predstavniki nevladnih organizacij.²⁵ Podobno je bil zasnovan tudi njegov urnik v drugi polovici januarja 1948.²⁶ Glavni dogodki za stalnega predstavnika – seje generalne skupščine – so bile prva leta obstoja svetovne organizacije tudi izven New Yorka. Tako je 23. avgusta 1948 Vilfan odpotoval na III. zasedanje generalne skupščine v Pariz.²⁷

Vilfanov mandat sta zaznamovala predvsem dva velika mednarodna izziva Titove Jugoslavije: razkol z ZSSR in članstvo Izraela v OZN. V spomilih je Vilfan opisal, da ga je junijska resolucija stalinistične internacionale leta 1948 našla nepripravljenega, ko se je vračal z vikenda, preživetega v družbi z zunanjepolitičnim urednikom ameriškega komu-

18 AJ-121, Telegram Jože Vilfana ministrstvu za zunanje zadeve, 24. 8. 1947.

19 ARS, AS 1206, šk. 39, Pismo Jože Vilfana ministrstvu za zunanje zadeve, 24. 12. 1948.

20 ARS, AS 1206, šk. 126, Zapisnik rednega sestanka stalne delegacije FLRJ pri OZN, 13. 12. 1949.

21 AJ-117, Depeša sekretarja Miše Levija ministrstvu za zunanje zadeve, 7. 1. 1949.

22 AJ-117, Depeša ministrstva za zunanje zadeve stalnemu predstavnštvu FLRJ v New Yorku, 26. 1. 1949.

23 ARS, AS 1206, šk. 39, Pismo Channinga B. Richardsona za Jožo Vilfana, 1. 1. 1949; Pismo Jože Vilfana za Channinga B. Richardsona, 4. 1. 1949.

24 ARS, AS 1206, šk. 39, Pismo Miše Levija Nehemiahu Robinsonu, 17. 8. 1949.

25 AJ-157, Poročilo Jože Vilfana ministrstvu za zunanje zadeve, 18. 1. 1948.

26 AJ-157, Poročilo Jože Vilfana ministrstvu za zunanje zadeve, 10. 2. 1948.

27 ARS, AS 1206, šk. 39, Pismo Jože Vilfana Guyju Emeryju Shiplerju, 23. 8. 1948.

nističnega glasila *Daily Worker* Josephom Starobinom. Na vprašanje novinarja *New York Timesa* je Vilfan odgovoril, da gre za »nesmisel«. Kmalu se je pokazalo, da je šlo zgolj za slabo obveščenost. Tudi Starobinovo vabilo ni bilo naključno, saj je prekaljeni novinar že imel podatke o tem, da Tito in Stalin več ne hodita po isti poti. Neobveščeni Vilfan pa mu je še vedno zatrjeval, kako da je med obema voditeljema vse v redu. Sicer je že pred tem opazil razlike med delegacijama v OZN, recimo glede palestinskega vprašanja pomladi 1949. Misleč, da lahko Sovjetska zveza še vedno brezpogojno računa na pomoč Jugoslavije, mu je ob glasovanju o Izraelu vodja njene delegacije Andrej Gromiko čez mizo poslal listek, naj glasuje za. Vendar je Jugoslavija takrat zagovarjala izraelsko-palestinsko federacijo, zato je Vilfan sovjetskemu kolegu zgolj odkimal. No, jugoslovanska načelnost je bila takrat bolj zaigrana, saj mu je kurir tik pred odhodom na sedež OZN izročil depešo, naj v primeru, če bi bilo glasovanje odvisno od Jugoslavije, glasuje pozitivno. Ker pa je bil po abecedi zadnji na vrsti in je ugotovil, da glas Titove države ne bo odločilen, se je vzdržal (Gasar, 1980).

Kakorkoli že, Vilfan je verjel, da so razlike med marksističnima velesilama prehodnega značaja. Že prve dni po objavi resolucije Informbiroja se je pri njem oglasil Louis Adamič s člankom, pripravljenim za *New York Post*, v katerem je vztrajal »na že takrat obstoječih elementih neuvrščenosti«, vendar je Vilfan ostal skeptičen. Premislil si je šele, ko je dobil iz domovine potrditev, da so Edvard Kardelj, Boris Kidrič, Vida Tomšič in Franc Leskošek »s Titom«. In si je seveda oddahnil, ko so na jugoslovanskem praznovanju dneva republike v New Yorku manjkali samo uradni predstavniki – ameriške komunistične partije. Vilfan se je nato še z večjim žarom vrgel na tkanje vezi z državami tretjega sveta, ali kakor se je sam izrazil, začele so se »ljubezni na prvi pogled« z Etiopijo, Burmo, Vietnamom in drugimi. A kot je opozoril France Bernik na posvetu ob petdesetletnici *Splošne deklaracije OZN o človekovih pravicah*, se je tudi takšna, s Stalinom sprta Jugoslavija ob glasovanju za ta prelomni dokument vzdržala. Družbo so ji delale države sovjetskega bloka, Južna Afrika in Saudska Arabija. S tem (ne)dejanjem so bile dejansko že vnaprej relativizirane tudi visokoleteče besede Kardelja na IV. zasedanju generalne skupščine OZN 26. septembra 1949, ko je pompozno napovedal novo »mirovniško« usmeritev jugoslovanske zunanje politike (Bernik, 1999).

Na seji članov stalnega predstavništva v New Yorku, ki se je 13. decembra 1949 zbrala, da strne vtise z omenjene generalne skupščine, je Vilfan uvodoma izrazil pesimizem glede enotnosti OZN. Opazil je, da se je skandinavski blok, ki je še na III. zasedanju skušal izkazovati določeno neodvisnost v svojih stališčih, sedaj »povsem disciplinirano« glasoval za ZDA in Veliko Britanijo tako v vsebinskih kot tudi proceduralnih vprašanjih. Na splošno naj v politiki kapitalističnih dežel ne bi bilo več možno videti iskanja kompromisnih rešitev, ampak naj bi se želelo zgolj »pohoditi sovjetski blok«. Čeprav se je skupščina začela v boljšem vzdušju kot prejšnja, se je končala »v težji atmosferi kot kadarkoli prej«, položaj pa je postal »brezkompromisen«. Plenarna zasedanja naj bi izgubljala svoj pomen in postala zgolj formalnost, saj se vse glavne zadeve rešujejo po odborih. Vilfan je svoja opažanja povzel s tezo, da je politika ZSSR razumljiva samo, »če računajo s 100 % vojno«, sicer pa naj bi Američanom uspelo vzpostaviti ogromno večino in s »svojo elastično politiko«, zlasti napram malim državam, spremeniti OZN

»v orodje svojega nastopanja«. Iz razprave je bilo čutiti tako kritiko do Sovjetov kot tudi do Američanov in Vilfan se je na koncu vprašal, ali bi lahko FLRJ z aktivnejšo politiko okoli sebe zbrala več »progresivnega sveta«. ²⁸

Največji uspeh Vilfanovega mandata je bila nedvomno izvolitev FLRJ v varnostni svet OZN oktobra 1949, saj je morala računati na zagrizen odpor ZSSR in njenih sate-litov, ki so podpirali Čehoslovake. S to oceno se je v spominskem zapisu ob stoletnici Vilfanovega rojstva strinjal tudi njegov sodelavec Janez Stanovnik: »Dokaz njegove spo-sobnosti in diplomatskega uspeha je brez dvoma dejstvo, da je bila takrat Jugoslavija – ob silnem nasprotovanju Sovjetske zveze in njenih zaveznic – prvič izvoljena v Varnostni svet, najbolj odgovorno telo Združenih narodov. Mislim, da je bilo potrebno preko šest-deset ponovljenih glasovanj med takratno Češkoslovaško in Jugoslavijo, dokler ni ravno Vilfan s svojimi diplomatskimi poznanstvi in argumenti prepričal nekaj odločilnih glasov in tako svoji domovini omogočil pomembno zmago.« (Stanovnik, 2009, 29).

Vilfan je svoje poglede na kandidaturo Jugoslavije za varnostni svet kasneje podrobno opisal v pismu častitljivemu Henryju A. Wallaceu. V bistvu je šlo za reakcijo na Wallace-ov govor o Svetovnem razvojnem skladu kot alternativni aktualni politiki ZDA in ZSSR. Uvodoma ga je opozoril na razpravo, ki je na to temo že stekla v ECOSOC. Tudi Vilfan se je namreč v enem od govorov zavzel za financiranje razvoja nerazvitih držav skozi mehanizme OZN. Več prostora v pismu je posvetil kandidaturi, pri čemer je poudaril, da v tem primeru interesi ZSSR niso bili skladni z OZN. Ni bila skrivnost, da je ZSSR nasprotovala izvolitvi Jugoslavije, čeprav naj bi bila slednja na vrsti v svoji skupini. Če bi OZN pristala na stališče ZSSR, bi se vzpostavilo pravilo, po katerem naj ima najmočnejša sila na določenem geografskem območju »diktatorsko oblast nad drugimi članicami«. Pristati na to tezo bi pomenilo »spremeniti Združene narode v orodje velesil in priznati, da lahko manjši narodi uživajo samo tiste privilegije, ki jim jih prepustijo velesile«. Zavrnil je očitke, da je Jugoslavija kršila gentlemen's agreement, saj naj bi slednji pomenil zgolj zavezo o tem, da se nestalne članice v varnostni svet volijo po geografskem klju-ču, nikakor pa ne glede na zahtevo najmočnejše države v regiji, kot si je to predstavljal sovjetski zunanji minister Andrej Višinski. Če bi sprejeli njegovo interpretacijo, potem bi po Vilfanovem mnenju Izrael moral dolgo čakati, preden bi lahko predstavljal svoje geografsko območje. ²⁹

A po izvolitvi v varnostni svet se je tudi Vilfanova doba pri OZN približala koncu. Za-dnji Vilfanov odmeven nastop je bil na Univerzi Harvard, kjer je na povabilo tamkajšnje Liberalne zveze 1. decembra 1949 govoril o sovjetsko-jugoslovanskem razkolu. Pogovor je moderirala profesorica Merle Fainsod, poleg Vilfana pa je nastopil tudi zgodovinar iz Wisconsina Robert L. Wolff. Poudaril je, da Jugoslavija »nima kaj skrivati«: bila naj bi primer uspešne »demokratske revolucije«, ki združuje »gospodarski socializem in po-litično demokracijo«. Wolff se je zavzel, da ZDA podprejo Jugoslavijo v njenem boju s Sovjetsko zvezo in se strinjal z Vilfanovo trditvijo, kako da »Titova vlada dovoljuje svo-bodo govora«. Po mnenju jugoslovanskega diplomata naj bi bil samo Tito tisti, ki se ga v

28 ARS, AS 1206, šk. 126, Zapisnik rednega sestanka stalne delegacije FLRJ pri OZN, 13. 12. 1949.

29 ARS, AS 1206, šk. 39, Pismo Jože Vilfana Henryju A. Wallaceu, 9. 11. 1949.

Jugoslaviji ne sme kritizirati, kar je posledica njegovih zaslug za državo. Priznal je tudi, da jugoslovanski tisk »ni svoboden, v vašem smislu«. Vendar je hkrati vprašal prisotne, če je svoboden ameriški tisk. Vsekakor je naredil Vilfan na poslušalce odličen vtis, kar je razvidno tudi iz pisma podpredsednika Liberalne zveze Johna T. Benetta. V njem je napisal vrsto pohval in označil njegov nastop za najboljši v letu 1949 in enega najboljših v zadnjih nekaj letih. Lepo se je izrazil tudi o njegovih govorniških sposobnostih, češ da zna predstavljati teme na zelo všečen način, kar ga uvršča med odlične govornike.³⁰

2. decembra 1949 zvečer je prejel depešo od takratnega zunanjega ministra Edvarda Kardelja, v katerem ga je slednji obvestil, da bo predstavnik FLRJ v varnostnem svetu Aleš Bebler in da se mora vrniti v Beograd. Vilfan je sicer izrazil veselje nad delom, ki ga čaka v domovini, a je hkrati prosil še za podaljšanje mandata do začetka marca. Pri tem je izpostavil tudi finančno vprašanje, saj se je šele z zadnjim povišanjem plače izkopal iz dolga. Državni blagajni je ostal še dolžan 400 dolarjev, kolikor sta znašala zadnja dva obroka posojila za šolanje sinov. Če bi ostal v New Yorku do konca februarja na veleposlaniški plači, bi lahko obveznosti poravnal.³¹ Istega dne je poslal tudi pismo kolegu Leu Matesu s prošnjo, da izprazni stanovanje v Beogradu na Romunski ulici in se pozanima, ali bo sedaj on uporabljal Beblerjevo vilo. Ob tem ga je razveselil z opazko, da se »najlepša prijateljica Jugoslavije Mrs. Pereira« zelo zanima zanj in da verjetno tovrsten interes »najlepših prijateljic Jugoslavije« kmalu ne bo več brez posledic za Matesovo domače življenje.³² Ker je bil Bebler takrat v Mavretaniji, mu je 5. decembra 1949 zjutraj Vilfan poslal tja telegram, v katerem mu je čestital, da je imenovan za predstavnika v varnostnem svetu OZN. Sporočil mu je, naj se čimprej zglesi v Beogradu.³³ Istega dne je pisal tudi Janezu Stanovniku in ga povabil v svojo ekipo, ki naj bi na zunanjem ministrstvu organizirala delo v OZN. Poziv mlajšemu kolegu je začel z besedami: »Sedaj si v najresnejši nevarnosti, da menjaš poklic in iz filozofa postaneš diplomat.«³⁴ Očitno je poziv zalegel, saj se je Stanovnik kmalu zavihtel na mesto ekonomskega svetnika na stalnem predstavništvu v New Yorku in sploh napravil v sistemu OZN uspešno kariero, ki jo je zaključil z nazivom generalnega podsekretarja. 6. decembra 1949 je Kardelj sporočil generalnemu sekretarju OZN Trygve Liu, da je Bebler imenovan za stalnega predstavnika FLRJ pri OZN.³⁵ Istega dne so newyorški časopisi objavili vest, da je Vilfan imenovan za namestnika zunanjega ministra.³⁶ New York je zapustil 12. januarja 1950.³⁷ Vilfanova doba vodenja stalnega predstavništva pri OZN je bila končana.

30 ARS, AS 1206, šk. 39, Pismo Johna T. Benetta Joži Vilfanu, 3. 12. 1949.

31 ARS, AS 1206, šk. 126, Pismo Jože Vilfana Edvardu Kardelju, 3. 12. 1949.

32 ARS, AS 1206, šk. 126, Pismo Jože Vilfana za Lea Matesa, 3. 12. 1949.

33 ARS, AS 1206, šk. 39, Telegram Jože Vilfana za Aleša Beblerja, 5. 12. 1949.

34 ARS, AS 1206, šk. 126, Pismo Jože Vilfana Janezu Stanovniku, 5. 12. 1949.

35 AJ-117, Pismo zunanjega ministra Edvarda Kardelja generalnemu sekretarju OZN Trygve Liu, 6. 12. 1949.

36 ARS, AS 1206, šk. 39, Pismo Robert H. Goldmana Joži Vilfanu, 6. 12. 1949.

37 ARS, AS 1206, šk. 39, Pismo Jože Vilfana za Lewisa S. Feuerja, 2. 1. 1950.

SKLEP

Nedvomno je bilo vzpostavljane stalnega predstavništva pri OZN ena najzahtevnejših nalog v zgodovini multilateralne diplomacije Titove Jugoslavije. Čeprav je v številnih ozirih spominjala na preživelo Društvo narodov, je bila OZN nova organizacija. Pravila igre so bila vendarle drugačna, pa tudi razmerja (vele)sil so se glede na predvojno dobo spremenila. Sprva tudi jugoslovanskim diplomatom ni bil povsem jasen velik potencial, ki ga je za uveljavljanje državnih interesov nudila svetovna organizacija. Kmalu pa se je pokazalo, da nudi odličen okvir za usmeritev jugoslovanske diplomacije, ki si je na kapitalu sodelovanja v zmagoviti vojni koaliciji želela kljub omejenim virom igrati v novem svetu vidno vlogo. Kot je razvidno iz Krašovčevih opažanj, se je te naloge sprva Beograd lotil zelo improvizirano in z nezadostno kadrovske zasedbo. A hkrati z naraščajočim zavedanjem pomena OZN za jugoslovanske zunanjepolitične cilje, so se izboljševali tudi kadrovske in logistične temelji stalnega predstavništva, ki je za časa Vilfana že zadihalo s polnimi pljuči. Hladnovojna preigravanja, ki so bila v njegovem mandatu že običajen del diplomatskega dogajanja in jih je moral spremljati z veliko pozornostjo, pa so po sporu z Informbirojem dobila za Jugoslavijo še novo razsežnost. Ta je sprva otežila delovanje jugoslovanskega stalnega predstavnika, saj je moral dokazati sposobnost uveljavljanja državnih ciljev tudi v razmerah, ko pomoč Moskve ni bila več samoumevna. Nasprotno, prvi samosvoji koraki, ki niso bili več uglašeni s sovjetskimi usmeritvami, so zahtevali veliko mero prilagodljivosti in spretnosti, včasih tudi drznosti. A Vilfan se je kljub naštetim oviram izkazal in s tem skoval soliden kapital za svoje (slovenske) naslednike na sedežu svetovne organizacije.

SLOVENE DIPLOMATS IN THE EARLY YEARS OF THE YUGOSLAV
PERMANENT REPRESENTATION TO THE UN

Andrej RAHTEN

University of Primorska, Science and Research Centre, Garibaldijeva 1, 6000 Koper, Slovenia
Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, Novi trg 2, 1000 Ljubljana, Slovenia
University of Maribor, Faculty of Arts, Koroška cesta 160, 2000 Maribor, Slovenia
andrej.rahten@zrc-sazu.si

SUMMARY

Still drawing on the tradition of the Kingdom of Yugoslavia (Ivan Perne, Vladimir Mišelj, Vladimir Rybář), the Slovenes remained reputed experts on multilateral diplomacy also in the diplomatic corps of Tito's Yugoslavia. The position of Permanent Representative of Slovenia to the United Nations in New York was held by as many as five diplomats: Joža Vilfan, Aleš Bebler, Jože Brilej, Anton Vratuša and Ignac Golob. Their expertise was of crucial importance for the overall functioning of the Yugoslav diplomatic corps, and their

terms of office overlapped with some key international ventures of Tito's state. In this article, the primary focus will be on the activities of two Slovene diplomats who had an important role in Yugoslav diplomacy in the newly-established United Nations in the second half of the 1940s. The first one was the economist Stane Krašovec, one of Yugoslav representatives attending the San Francisco conference in the spring of 1945 and later on, until the appointment of a permanent representative, an agent in creating the permanent delegation of the Federal People's Republic of Yugoslavia in New York. Joža Vilfan was Yugoslavia's permanent representative to the UN in 1947–1949, so that his term overlapped with Tito's famous break with the Informbiro. On Vilfan's arrival to the UN, Yugoslavia was still considered a Soviet satellite, as also evident from the Soviet expectations regarding its position on the Palestinian question. After the rift between Tito and Stalin, Vilfan flung himself with even greater enthusiasm into building ties with third-world countries or, as he himself put it, this was the beginning of "love at first sight" with Ethiopia, Burma, Vietnam and others. But even after Yugoslavia turned its back on Stalin, it abstained from the General Assembly vote on the Universal Declaration of Human Rights. Stane Krašovec and Joža Vilfan undoubtedly carried out an extremely demanding work, and as diplomats of the new Yugoslavia, they would often compensate for their lack of experience with ingenuity and diligence.

Key words: Federal People's Republic of Yugoslavia, United Nations, Security Council, Stane Krašovec, Joža Vilfan, multilateral diplomacy

VIRI IN LITERATURA

AJ-117 – Arhiv Jugoslavije, Beograd (AJ), Fond 117.

AJ-121 – AJ, Fond 121.

AJ-157 – AJ, Fond 157.

ARS, AS 1206 – Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana (ARS), Fond Vilfan, rodbina, 1920–1982 (AS 1206).

ASAZU – Arhiv Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Ljubljana.

ASBL – Arhiv Slovenskega biografskega leksikona, Ljubljana.

Bratuša, I. (2009): Slovenci v diplomaciji socialistične Jugoslavije. Tipkopis v Arhivu Studia diplomatica Slovenica.

Gasar, V. (1980): Priča številnih dogodkov. Dr. Joža Vilfan: Sedem let diplomatske službe. Ljubljanski dnevnik, 216, 9. 8. 1980, 4.

Krašovec, S. (1975): Pripravljalna konferenca za OZN. Iz spominov na San Francisco. Naši razgledi, XXIV, 20, 24. 10. 1975, 518–520.

Peterin, S. (1975): V koraku s časom. Misli ob tridesetletnici Organizacije združenih narodov. Naši razgledi, XXIV, 20, 24. 10. 1975, 517–518.

Stanovnik, J. (2009): Janez Stanovnik o dr. Joži Vilfanu. V: Kolenc, P. (ur.): Dr. Joža Vilfan (1908–1979). Partizan, politik in diplomat. Gradivo z zgodovinskega posveta ob stoletnici rojstva. Kromberk, Goriški muzej, 27–31.

- Vilfan, J. (1978):** Delo, spomini, srečanja (ur. Jogan, S., Breclj, M.). Ljubljana, Založba Lipa.
- Adamič, F. (1985):** Stane Krašovec. Osemdesetletnica. Naši razgledi, XXXIV, 18, 27. 9. 1985, 537.
- Benko, V. (1997):** Zgodovina mednarodnih odnosov. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.
- Bernik, F. (1999):** Nagovor na posvetu ob petdesetletnici Splošne deklaracije o človekovih pravicah. V: Šelih, A. (ur.): Posvet ob 50-letnici Splošne deklaracije OZN o človekovih pravicah. Ljubljana, SAZU, 5–6.
- Cross, A. F. (1948):** Stalin-Tito Split Here. Another Mystery on Diplomatic Row. The Evening Citizen, 42, 4. 10. 1948. Ottawa, 14, <http://news.google.com/newspapers?nid=2194&dat=19481004&id=6LIuAAAAIIBAJ&sjid=JNwFAAAAIBAJ&pg=3056,743937>.
- Čačinovič, R. (1994):** Slovensko bivanje sveta. Ljubljana, Enotnost.
- Lavrač, I. (1991):** Stane Krašovec (1905–1991). Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti, XLII, 177–182.
- Mazower, M. (2009):** No Enchanted Palace. The End of Empire and the Ideological Origins of the United Nations. Princeton, Princeton University Press.
- Petrič, E. (2002):** Združeni narodi in Slovenija. V: Kunič, J., Rahten, A. (ur.): 10 let Slovenije v Združenih narodih. Ljubljana, Ministrstvo za zunanje zadeve, 32–59.
- Puhar, A. (1975):** Portret tedna. Stane Krašovec. Sobotna priloga Dela, 283, 6. 12. 1975, 19.
- Schlesinger, S. C. (2003):** Act of Creation – The Founding of the United Nations. A Story of Superpowers, Secret Agents, Wartime Allies and Enemies, and Their Quest for a Peaceful World. Colorado, Oxford, Boulder, Vestview.
- Troha, N. (2005):** Dr. Joža Vilfan, politik in diplomat. V: Bajc, G. (ur.): Josip Vilfan. Življenje in delo primorskega pravnika, narodnjaka in poslanca v rimskem parlamentu. Koper, Založba Annales, 123–128.